

Meditációk könyvtárosok számára

Michael Gorman

Michael Gorman: Meditations for librarians (American Libraries, 1997. Sept.) c. írását Mohor Jenő tömörítette.

Ajtónyitás

Minden hétköznap reggel nyolckor én nyitom ki a könyvtár ajtaját, köszöntöm az első olvasót, vagy a felismert törzsvendéget. Ez az a tíz perce a napnak, amikor biztos vagyok abban, hogy mint igazgató, hasznos munkát végzek. Ilyenkor eszembe jut az is, amikor 16 éves ifjú segéderőként egy kis londoni fiókkönyvtár ajtaját nyitottam reggelente.

Az ajtónyitásnak, a könyvtár megnyitásának közönsége számára mind gyakorlati, mind szimbolikus értelemben óriási jelentősége van. Mi az, ami felszabadítja, szabadjára engedi mindazt az energiát, erőt, hatalmat, amit összegyűjtöttünk és hozzáférhetővé tettünk? Azoknak az embereknek a jelenléte, akikért dolgozunk.

Mindig örömet fogok találni munkám egyszerű feladataiban is.

Értékek ütközése

Az ember – szociálisan – vagy növényevő, vagy ragadozó. A könyvtáros – nézd csak értékeinket: szolgálat, együttműködés, intellektuális szabadság – nyilvánvalóan növényevő. Az üzleti élet – a profit, a verseny, a túlélés etikájával – lényegében ragadozó. Az utóbbi években növényevő édenünket megszállták az üzleti értékek és gyakorlatok, valamint a részvénytársaságok filozófiája. Az eredmény: nyugtalanság, amit a kultúrák egymás iránti kölcsönös értetlensége, az értékek ütközése kelt.

Úgy tűnik, még csak tegnap volt, hogy megtanultuk, a „fejlődés” annyi mint támogatás-szerzés, és hogy bevezettetett a stratégiai tervezés, ma pedig azok a könyvtárosok, akik életüket adták volna az „ingyen szolgáltatást mindenkinek” elvért, most egykedvűen szemlélik a szolgáltatások díjtételeit. A könyvtári vezetők immár nem könyvtárosok, hanem menedzserek (gyakran képzettségük szerint is

azok), és napról napra növekszik a távolság a vezetők és a vezetettek között.

Kétségtelenül volt előnye annak, hogy adoptáltuk a realizmust és a hatékonyságot, de a folyamat túl messzire vezetett. Meg kell őriznünk, és a kereskedelmi értékek fölé kell helyeznünk növényevő értékeinket, és a ragadozó eszmékből csak azokat szabad alkalmazni, amelyek könyvtári szolgáltatásaink javára válnak.

Engem nem fog elnyelni a ragadozó stílus.

Szellemi szabadság

A hivatásunkat meghatározó értékek között biztosan az egyik legfontosabb a gondolatok szabad kifejezésének eszméje, azt buzgón kell védelmeznie könyvtárnak és könyvtárosnak. Mint azt oly sok író és gondolkodó megfigyelte, az igazi próba annak a megvédése, amivel nem értünk egyet. Könnyű megvédeni azt az álláspontot, amely egybehangzik a miénkkel. Amit viszont igazán meg kell védennünk, az a kisebbség, a mások, a megvetettek gondolatainak kifejezése.

Az a feladatunk, hogy az emberiség minden emlékét megőrizzük, nem pedig, hogy kiválogassuk azokat, amelyek a mi világlátásunkhoz illenek.

Arra fogok törekedni, hogy mindenek előtt megvédjem a szellemi szabadságot.

A köz java

Azok kétharmada, akik nem használják a közkönyvtárakat, nem helyeslik, hogy az adóból több jusson a könyvtáraknak, és szívesebben látnák a használatért való díjfizetés bevezetését. Más felmérések azt mutatják, hogy a gyermektelenek egy része nem szívesen fizet adót az iskolák érdekében, és nem igazán érdekelt abban sem, hogy adóját a

kielégítő tömegközlekedés és az egészséges környezet érdekében költsek.

Úgy tűnik, jelentős számú ember veszítette el a közjó fogalmát, aminek érdekében mindenkinek fizetnie kell, lehetőségei szerint, s nem csak azokért a konkrét ügyekért, amelyeket az egyes ember személy szerint preferál. Nem fundamentális ez a véleménykülönbség, de fenyegető rövidlátásra mutat rá. Tény, hogy szükségünk van iskolákra, parkokra, tiszta levegőre és vízre, közlekedési hálózatra, közkönyvtárakra, és a közjó egyéb megnyilvánulási formáira, mert ezek az egész társadalom, a gazdaság és a közös kultúra javát szolgálják. Ugyanakkor mindannyian, mint egyének is hasznot húzunk ebből, hiszen ezek teszik életünket, jobbá, gazdagabbá, örömtelibbé.

Szószólója leszek a könyvtáraknak, mint a közjó részének.

A könyvek szeretete

A könyvtárosságot, a közvélekedés szerint, a könyvek heves és túlradó szeretete jellemzi. Ez a könyv-szeretet azonban szinte soha nem volt kirekesztő, s nem tagadta a kommunikáció más formáinak értékeit. A könyvtárak története azt mutatja, hogy mindig is készek voltak befogadni gyűjteményeikbe, szolgáltatásaikba más hordozókat, más közvetítőket is. A könyvtárakban kezdettől jelen voltak a kéziratok, a zenei nyomtatványok, térképek, és az elmúlt száz év alatt befogadtuk a fényképeket, filmeket, hangrögzítéseket, s legutóbb a videofelvevételeket és az elektronikus forrásokat is.

Minden médianak megvan a helye, mindet katalogizáljuk, tároljuk és épségben őrizzük – éppen úgy, mint a könyveket és az újságokat. Mégis, van valami veszély abban, ha a könyvekről úgy beszélünk, mint a kommunikációnak csak éppen egy másik médiumáról, és ha a számítógépes literációt épp oly fontosnak tekintjük, mint a valódit, az olvasás

és az írás készségét. Az igazság az, hogy az olvasás (egy bizonyos szellemi színvonalon) sokkal magasabb értékű aktivitás, mint például a videonézés. Az elektronikus források komoly használata szöveghez vezet, és a szövegeket el kell olvasni. Van valami különleges az olvasásban, a könyvben. Igazunk van, ha szeretjük a könyvet, nem mint tárgyat, hanem mint a kultúra és a társadalom szívében élő cselekedet – az olvasás – legjobb eszközét.

Nem fogom elfogadni a könyvek és az olvasás egyedülálló értékének semmiféle pótlékát.

A kis könyvtárak szépek

Megfigyelésem szerint az olvasói elégedettség egyik meghatározó összetevője a méret. Nézzük csak azokat a könyvtárakat, amiket leginkább szeretnek az olvasók! A gyermekkönyvtárak, a kis fiókkönyvtárak, az egy-két személyes tanszéki könyvtárak az egyetemeken, azok a szakkönyvtárak, ahol a könyvtáros mint kolléga dolgozik együtt a használóval, és a magánkönyvtárak azok, amelyek lehetővé teszik, hogy a könyvtáros mint embert is ismerje a használót, és a használónak, hogy emberi kapcsolatot létesítsen a könyvtárossal és magával a könyvtárral.

A hatalmas könyvtárak kelhetnek tiszteletet, de többnyire a kis könyvtár az, ami a ragaszkodás, a szeretet érzését inspirálja. Végül is az emberi lépték és az emberi viszony az, ami számít; a könyvtárakban, és az élet más területein is.

Fenn fogom tartani a kis könyvtárak emberközelségét a nagy és a kis könyvtárakban egyaránt.

A modern könyvtári költségvetés

Az ifjabb könyvtárosok már nem is ismernek mást, csak a reaktív költségvetést – azt, ahol azért kell harcolni, hogy megóvhassuk, ami már meg-

van, és ahol győzelemnek számít, ha az elvonás kisebb a vártnál. Még jó időkben is számos tényező szorítja a költségvetést: a rugalmatlanság, az évenkénti áremelkedés, a könyv- és folyóirat-gyűjtemények fenntartása mellett a növekvő szükség az elektronikus források és az azokhoz szükséges hardver-eszközök beszerzésére, a posta és a telekommunikáció befolyásolhatatlan költségei.

Mindezek ellenére, még mindig tekinthetünk költségvetésünkre úgy is, mint számokban kifejezett prioritásokra. Az elvonáskor jó, ha a „fűnyíró-elvet” alkalmazzuk, és így elosztjuk a fájdalmat. A növekedést azonban, akár a legkisebbet is, arra kell felhasználni, hogy valamilyen prioritást alapozunk meg, s ne mindent növeljünk egy picikével. Azok a számok a költségvetésben a legbőbeszédűbb esszénél is jobban mutatják, hogy a könyvtár mit tekint fontosnak.

Meg fogom határozni, hogy mi a fontos a könyvtárnak, és arra törekszem, hogy anyagiakat találjak hozzá.

A könyvtárak szeretete

Manapság nem divat bevallani a könyvtár iránti szeretetet, de régen verseket írtak a könyvtárhoz, esszét a szépségéről. A zsarnokok nemcsak a tartalmuk miatt rombolták le a könyvtárakat, hanem azért is, mert a gyűlölettel teli emberek gyűlölik azt, amit mások szeretnek. A korábbi Jugoszlávia területén a templomok, a könyvtárak és más középületek lerombolása az olyan épületek kulturális és társadalmi fontosságának felismerését mutatja, amelyek túlelmelednek mindennapi használatukon. Minden kor építészete mást tartott szépnek, de a könyvtár épületéről mindig tudták, hogy annak a tanulás, a tudás felé kell vezérelni, és fel kell emelni azt a nagy vagy kis közösséget, amely számára épül.

Olyan könyvtárakra van szükségünk, amelyeket szeretni tudunk, olyan épületekre, amelyek a helyi, a megyei, vagy a nemzeti közösség, vagy éppen az egyetem, az iskolaközössége számára fontosak. Szükségünk van rájuk, mert a tudást, a civilizációt szimbolizálják, és mert inspirálják az emberi szellemet.

Szeretni fogom a könyvtárépületeket, azért, amik, és azért, amit jelentenek.

A könyvtáros képe

A könyvtárosok többet aggodalmaskodnak a róluk kialakult kép miatt, mint a legtöbb más foglalkozású ember. Jó okunk van feltételezni, hogy a nagyközönség azt hiszi, legalábbis visszahúzódók vagyunk – ha nem éppen antiszociálisak –, rövidlátók az állandó olvasástól, elnyomottak, a szabályok megszállottjai, és fanatikusok a könyvtáraink síri csendjének fenntartásában. Mindebben a munkánkról való tudatlanság, és a munkánk lekicsinylése tükröződik. Kevesen nem hallottunk még olyan megjegyzéseket, hogy „milyen jó lehet könyvtárban dolgozni, egész nap olvashat az ember”, vagy éppen „miért kell felsőfokú végzettség a könyvek lebélyegzéséhez?”

Engem személy szerint kevésbé zavar a rólunk kialakult sztereotípia („savanyú arcú szüzek...akik könyveket bélyegeznek - Raymond Chandler megfogalmazásában), mint az, ahogyan reagálunk rá. Miért kell önsanyargató módon összegyűjtenünk minden, egy kicsit is lekicsinylő megjegyzést, sőt, még írni is róla? És ami a legrosszabb: mért fordítunk hátat a saját foglalkozásunknak? Miért keressünk menedéket az elektronikus fantáziálásban,

amikor a savanyú arcú szűz csábító "tudásnavigátorrá", „kibertárossá” alakul át? El kellene fordulnunk ezektől a válaszoktól, és egészséges büszkeséget találnunk abban, amit teszünk, és egy nagy adag szánalmat mindazok iránt, akiknek sztereotípiái vannak bármely csoportról – beleértve a könyvtárosokat is.

Büszke leszek arra a tényre, hogy a könyvtárosok épp oly különbözőek, mint a lakosság, amelyet szolgálnak.

Ideális könyvtáram

Feltételezem, hogy minden könyvtárosnak (és sok komoly könyvtárhasználónak is) van valahol a gondolataiban egy ideális könyvtár. Az enyém sok könyvtár különböző elemeiből áll. Ez egy kis közösség kis könyvtára, valahol egy mérsékelt klímájú területen. Több, mint ötven éve épült, vörös téglából és kőből, ötvözi a régebbi könyvtárak szolid méltóságát a modernebbek világosságával és vidámságával. Meleg és nyugodt hely, soha nem üres és soha nem zsúfolt. Van ott mindenféle könyv, régi és új, újságok és folyóiratok, videók és hangfelvételek, és minden más médium, helyben használatra, kölcsönzésre egyaránt. A számos számítógépes terminál, ami kényelmes és funkcionális munkahelyeket alkot, lehetővé teszi, hogy hozzáférjünk bármelyik, és mindegyik elektronikus forráshoz. A személyzet rendületlenül érdeklődő, szívélyes és segítőkész. Az én ideális könyvtáramban mindig délután van, és gyöngéd napsugarak esnek ránk, nyugodt és csendes olvasókra, akik kényelmes székeken izelgetjük a tudás gazdagságát, és az örömet, amit a könyvtár nyújt.

Minden könyvtárban meg fogom látni az ideálist.